

innovation. This approach involves not only the ability to solve, but also to formulate problems, to see a difficult situation from different points of view, to anticipate social and economic consequences. Interdisciplinary programs provide the necessary multidisciplinary training of international bachelors. Modern requirements for professional training include increasing the preparation of bachelors for future practical activities by diversity not only of content but also forms and methods of teaching. The generalization of scientific research results allows to identify positive ideas of experience in training bachelors of international relations in British universities, to substantiate recommendations for their creative use in modernizing the Ukrainian higher education system.

Key words: *international relations, experience of Great Britain, content of educational programs, bachelor programs in international relations, system of credits and modules.*

УДК 796+376.3+616.89-053.2/5

Ольга Коваленко

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
ORCID ID 0000-0002-1625-7850

Світлана Гвоздецька

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
ORCID ID 0000-0002-7744-7471

DOI

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ З ДІТЬМИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

Розроблено методику занять з фізичної культури, спрямовану на корекцію психофізичного стану дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку. Методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення науково-методичної літератури, спостереження, бесіди з інструкторами з фізичної культури, методистами, психологами. Перспективу подальших досліджень ми вбачаємо у пошуках та вдосконаленні методів фізичного виховання, вивчення психолого-педагогічних умов діяльності дітей із затримкою психічного розвитку на більш ранніх вікових етапах.

Ключові слова: *методика, заняття з фізичної культури, дошкільний вік, затримка психічного розвитку, корекція, фізичні вправи, психічний стан, фізична підготовленість.*

Постановка проблеми. У зв'язку з підвищенням рівня захворюваності дітей у ранньому віці, занедбаним станом охорони здоров'я та погіршенням глобальної епідеміологічної ситуації в країні кількість дітей з вадами розвитку неухильно зростає. Значну частину з них займають діти із затримкою психічного розвитку (ЗПР). Тому проблема корекції відхилень психофізичного розвитку в дітей даної категорії є актуальною для теорії і методики адаптивного фізичного виховання.

Ряд науковців досліджував проблему взаємозв'язку фізичного і психічного стану та розвитку рухових якостей у дітей із порушеннями інтелекту (Банникова, 2004; Пасічник, 2017; Подолянчук, 2019; Осіпчук, 2019; Ригун, 2019; Павлюк, 2019). Однак, у цих роботах недостатньо

висвітлена роль занять з фізичної культури в корекції психофізичного стану дітей дошкільного віку із ЗПР.

Станом на сьогодні, програма з фізичної культури для дітей дошкільного віку зорієнтована, загалом, на дітей із нормальним психічним розвитком. Підготовка спеціалістів з фізичної культури для дошкільних закладів не включає в себе вивчення особливостей психофізичного розвитку дітей із ЗПР. Відсутність методичного матеріалу для організації занять з фізичної культури в інклюзивних групах або спеціальних дошкільних закладах для дітей із ЗПР змушує спеціалістів розробляти індивідуальні програми для психофізичного розвитку дітей із даними особливостями.

Для забезпечення гармонійного розвитку особистості дітей з психофізичними вадами необхідно систематизувати педагогічні засоби, об'єднавши різні навчальні предмети, кожен з яких вносить свій специфічний вклад у розвиток дитини. Недостатньо дослідженою залишається проблема особливостей методики проведення занять з фізичної культури, яка б сприяла корекції психофізичного розвитку та фізичної підготовленості дітей старшого дошкільного віку із ЗПР.

Аналіз актуальних досліджень. Здобуття дошкільної освіти дітьми з особливими освітніми потребами здійснюється за окремими програмами і методиками, розробленими на основі Базового компонента дошкільної освіти МОН за погодженням з МОЗ. Надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг дітям з особливими освітніми потребами здійснюється відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 10 квітня 2019 р. № 530 «Про затвердження Порядку організації діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти», Додаток до листа МОН від 12.10.2015 року № 1/9-487 «Інструктивно-методичні рекомендації щодо організації діяльності інклюзивних груп у дошкільних навчальних закладах».

Досвід у корекції психічних і психомоторних відхилень засобами фізичної культури накопичений у дослідженнях таких зарубіжних авторів, як, Tsai, 2009; Cichy, 2010; Rokita, 2014; Rzepa, 2017; Wyrick, 2018; Rzepa, 2020 та інші.

Несприятливий вплив, який порушує процеси розвитку дитини, нерідко у формі ЗПР, досліджували Подолянчук, 2019; Осіпчук, 2019; Ригун, 2019; Павлюк, 2019; Миронова, 2020; Бахмат, 2020 та інші.

Особливості психічного розвитку дітей з нормальним психічним розвитком та його затримкою, обумовлені взаємодією генетичних і середових факторів вивчали Висковатова, 2010; Гудонис, 2017; Tsai, 2009 та інші, соціальних факторів Бастун, 2016; Сак, 2017; Мастюкова, 2018 та інші.

Можливість подолати вади психофізичного розвитку при умові своєчасного проведення необхідних лікувально-корекційних заходів розглядали Ільяшенко, 2016; Бастун, 2018; Сак, 2017; Мастюкова, 2018; Vokat, 2020 та інші.

Однак, відсутність методики занять з фізичної культури, спрямованої на корекцію психофізичного стану дітей старшого дошкільного віку із ЗПР і дала нам підставу для обрання теми нашого дослідження.

Мета статті – розробити методику занять з фізичної культури, спрямовану на корекцію психофізичного розвитку та фізичної підготовленості дітей старшого дошкільного віку із ЗПР.

Для досягнення вище зазначеної мети використовувалися такі **методи дослідження**: теоретичний аналіз та узагальнення науково-методичної літератури за проблематикою дослідження, спостереження, бесіди.

Виклад основного матеріалу. Протягом багатьох років пропагувався індивідуальний підхід до навчання і виховання дітей з вадами, але ніякої діагностично обгрунтованої диференціації виявлено не було. Виняток складала лише ті діти, які повністю виключали можливість навчання їх загальноприйнятими методами та які, в більшості випадків, потребували втручання лікаря. Це - діти з порушеннями функцій організму (зір, слух, мовлення, опорно-руховий апарат, розумово відсталі та інші). Цей перелік доповнився дітьми, що мають затримку психічного розвитку.

У даний час визнають, що це дуже неоднорідна група як по виявленню порушень психічного розвитку, так і по їх відбиттю. Під поняттям ЗПР об'єднують досить різноманітні відхилення в інтелектуальній діяльності дитини як за походженням, так і за глибиною, якістю, своєрідністю порушень, що вимагає максимальної індивідуалізації лікарняної і педагогічної тактики відносно кожної дитини. Існує думка щодо хронологічних меж ЗПР. Затримка психічного розвитку проявляється ближче до кінця дошкільного і початку шкільного віку, що суттєво ускладнює процес її корекції.

Розглядаючи особливості психофізичного стану у дітей із ЗПР, ми зупинилися на таких поняттях як психічний і фізичний стан дитини.

Під поняттям «психічний стан» розуміють цілісну характеристику психічної діяльності за певний проміжок часу, що відображає своєрідність перебігу психічних процесів і виступає як система їх організації, а також як механізм оцінки відображеної діяльності. Психічні процеси розділяють на пізнавальні та емоційно-вольові. У свою чергу, до пізнавальних процесів відносять відчуття, сприймання, пам'ять, мислення та уяву (Круцевич, Воробйов, Безверхня, 2011).

Фізичний стан характеризує здатність людини виконувати фізичну роботу, включаючи в себе, у першу чергу, показники фізичного розвитку та фізичної підготовленості. Провідними показниками фізичного стану є розвиток дрібної і грубої моторики. Однією з характеристик ЗПР розвитку в дітей є їхнє фізичне ослаблення, що несприятливо позначається на їх загальному фізичному розвитку.

Взаємозв'язок між розумовим і фізичним розвитком є основою для підвищення розумової працездатності. Встановлено, що об'єм пам'яті, рівень уваги, кількість розумових операцій значно вищі у дітей добре фізично підготовлених, ніж у дітей зі слабким рівнем фізичної підготовленості. Заняття фізичною культурою активізують такі розумові процеси, як динамічне сприйняття рухів, жвавість і швидкість розумових операцій, стимулюється ступінь дитячої свідомості. Зміни у фізичній сфері (наприклад, швидкості як фізичної якості) сприяють змінам у психічній сфері (наприклад, швидкості сприйняття інформації й прийняття рішення). Комплексний вплив використовується іноді послідовно (фізичні вправи створюють передумови для розвитку психічних якостей), іноді паралельно (вправи одночасно впливають на фізичну і на психічну сфери) (Лист МОН Від № 1/9-456 «Щодо організації фізкультурно-оздоровчої роботи у дошкільних навчальних закладах», 2016).

Спеціальне виховання і навчання, яке забезпечує дітям із ЗПР виправлення недоліків, виконується в спеціалізованих дитячих садках, групах при дитячих садках або в спеціалізованих школах інтенсивної педагогічної корекції. Тільки комплексний підхід є умовою для успішної корекції розвитку дитини із ЗПР.

Дошкільний вік вважається найважливішим періодом у процесі росту та розвитку дитини. Відомо, що відставання психомоторики у дітей несприятливо позначається на їх загальному розвитку. Тому виключно важливим заходом у плані корекції вад психічного розвитку в дітей є визначення рівня їх фізичного розвитку.

Фізичне виховання, стосовно системи спеціальних корекційних дошкільних закладів, ми розглядаємо як навчально-педагогічний процес, спрямований на навчання руховим діям, керування розвитком фізичних якостей і на корекцію рухових порушень та психічних функцій, які мають діти старшого дошкільного віку із ЗПР.

Сильнодіючим засобом корекції і компенсації недоліків у психофізичній сфері дітей із ЗПР є дозовані фізичні навантаження, що підтверджує положення про те, що рухова активність - необхідна вимога

нормального функціонування внутрішніх органів, аналізаторних систем та асоціативних зв'язків. Цілеспрямований коригуючий педагогічний вплив у процесі формування і вдосконалення рухової сфери значно розширює потенційні можливості дітей із ЗПР (Tsai, Fung, 2009).

Основною метою занять з фізичної культури з дітьми старшого дошкільного віку із ЗПР була корекція вад психофізичного розвитку і фізичної підготовленості, розвитку дитини в цілому та підготовці її до шкільного навчання.

До основних завдань належали :

1. Оздоровчі завдання:

- зміцнення психофізичного здоров'я дитини;
- удосконалення функцій організму;
- підвищення фізичної та розумової працездатності;
- формування правильної постави.

2. Навчальні завдання:

- розвиток необхідних умінь і навичок у основних рухах засобами фізичного виховання;
- розвиток рухових якостей (спритності, швидкості, сили, гнучкості, витривалості);
- отримання необхідних знань і уявлень у галузі фізичного виховання.

3. Виховні завдання:

- виховання, за допомогою ігрової та змагальної діяльності, таких особистісних якостей, як сміливість, дисциплінованість, чесність, взаємодопомога, працелюбність, відповідальність та ін.);
- виховання у дітей позитивних емоцій, розвиток уміння швидко долати негативний психічний стан;
- виховання вміння творчо ставитися до отриманих знань і навичок у своїй руховій діяльності;
- прищеплення гігієнічних навичок, які пов'язані із заняттями фізичним вихованням;
- виховання інтересу до активної діяльності та формування потреби в систематичних заняттях фізичними вправами.

4. Корекційні завдання:

- корекція порушень психофізичного розвитку дитини;
- цілеспрямований розвиток таких фізичних якостей, як швидкість та спритність, які за нашими дослідженнями відстають від нормально

розвинутих дітей і мають високу кореляційну залежність з показниками психічного розвитку;

- розвиток статичної і динамічної рівноваги, орієнтування у просторі;
- розвиток пізнавальної сфери, уяви, творчих здібностей.

Кінцевий результат цього етапу педагогічного процесу передбачав досягнення дітьми з менш вираженими порушеннями розвитку стандарту готовності до навчання в масовій школі, який виявляється у відповідності рівня довільної поведінки до вікової норми та навчальної мотивації, сформованості інтелектуальної діяльності, обсягу знань та уявлень про навколишній світ. Дітям, які за цими показниками виявляли характерну для затримки психічного розвитку неготовність до навчання в масовій школі, рекомендували йти до спеціальної школи або класів інтенсивної педагогічної корекції для дітей із затримкою психічного розвитку.

У фізичному вихованні дітей із ЗПР ми використовували загально-дидактичні принципи (свідомість і активність, індивідуалізація, доступність, наочність, послідовність і систематичність, варіативність навантаження), враховуючи особливості психофізичного розвитку даної категорії дітей.

При проведенні корекційної роботи нами використовувалися спеціальні методичні прийоми, які сприяли усуненню існуючих недоліків у психофізичному розвитку дітей із ЗПР (рис. 1).

Корекційна робота з дітьми із ЗПР на заняттях з фізичної культури складалася з трьох напрямків, кожен з яких виконував свою специфічну роль (рис. 2).

Корекційна робота на заняттях з фізичної культури будувалась таким чином, що після досить інтенсивного фізичного навантаження, а також після застосування вправ та ігор з психофізичною напругою, використовувались заспокійливі вправи та ігри. Це давало змогу підтримувати необхідну інтенсивність роботи на занятті, підвищити її ефективність, а також запобігти втомі у дітей із ЗПР.

При плануванні, організації і проведенні корекційної роботи з дітьми із ЗПР ми враховували рівень їх фізичного розвитку, сформованості психічних функцій, фізичної підготовленості.

Заняття з фізичної культури склались з трьох частин: підготовчої, основної та заключної.

У *підготовчій частині* заняття ми проводили організуючі вправи: шиккування, перешиккування в шеренги і колони, розмикання, фігурне марширування (в обхід, по колу, по квадрату, по трикутнику, змійкою, по спіралі, використовуючи наочні орієнтири), що сприяло розвитку процесів

гальмування нервової системи, координації рухів, просторової уяви, зосередженості, просторового мислення та інших. У підготовчій частині заняття також проводилися загальнорозвивальні та коригуючі вправи.

Використання на заняттях вправ та ігор, які мали свою цікаву і зрозумілу для дітей назву
<ul style="list-style-type: none">• сприяло більш чіткому усвідомленню та швидкому їх засвоєнню і запам'ятовуванню, розвитку уяви, асоціативного мислення
Виконання дітьми вправ за описом і назвою
<ul style="list-style-type: none">• сприяло розвитку пам'яті та мислення у дітей із ЗПР
Використання попереднього вербального супроводу рухової дії, яка буде виконуватись
<ul style="list-style-type: none">• сприяло кращому усвідомленню вправи
Застосування різних аналізаторних систем при виконанні вправи (за сигналом, музичним супроводом, наочним орієнтиром, тактильним відчуттям, за допомогою відповідних предметів тощо)
<ul style="list-style-type: none">• сприяло швидкому засвоєнню вправи та розвитку просторово-часової орієнтації
Широке використання різних вихідних положень, різноманітного інвентарю при виконанні вправи як в статичному, так і динамічному положенні
<ul style="list-style-type: none">• сприяло розвитку координації рухів та придбанню незамінного рухового досвіду
Застосування розповіді самими дітьми про виконані дії, що досягалося шляхом відповідних запитань педагога до дітей
<ul style="list-style-type: none">• сприяло кращому їх запам'ятовуванню та розвитку пізнавальних процесів, а також подоланню мовленнєвих порушень

Рис. 1 Методичні прийоми корекційної роботи на заняттях з фізичної культури з дітьми старшого дошкільного віку із ЗПР

Загальнорозвивальні вправи активізують роботу нервових центрів, які керують мимовільними рухами і сприяють прояву фізичних якостей - сили, витривалості, гнучкості, викликають позитивний емоційний стан. Підбираючи вправи, ми враховували особливості психофізичного розвитку дітей із ЗПР, дотримувались поступового ускладнення вправ.

При виконанні загальнорозвивальних вправ ми враховували:

- правильність виконання вправ, які були запропоновані дітям;
- необхідність одночасно починати і закінчувати вправу дітьми за сигналом;
- потребу максимально сконцентрувати увагу дітей; якщо можливо, усунути всі відволікаючі фактори;

Рис. 2. Напрямки корекційної роботи з фізичної культури

- необхідність слідкувати, щоб діти зберігали основний напрямок руху окремих частин тіла за допомогою наочних орієнтирів;
- важливість сполучання впливу слова і наочності з одночасним виконанням вправи дитиною;
- потребу поступово привчати дітей до виконання рухів за описом і назвою;
- необхідність повторення добре відомого руху спочатку з ведучим, потім самостійно.
- інтерес і бажання дітей займатися фізичним вихованням;
- необхідність проведення занять цікаво і різноманітно;
- важливість не перевтомити дітей.

У підготовчій частині заняття використовували комплекси загальнорозвиваючих вправ, які діти знають за назвами («Метелик», «Літак», «Дзига» та інші). Це допомагало їм розширити уяву про навколишній світ, сприяло розвитку уяви, мислення, інтересу до занять, що, у свою чергу, сприяло більш легкому та швидкому засвоєнню рухових дій дітьми.

Багато загальнорозвиваючих вправ ми проводили з предметами. Відомо, що у дітей із ЗПР недостатньо розвинута просторова орієнтація. Дії з предметами давали можливість мати більш чітку рухову уяву, яка ґрунтувалась на різноманітних відчуттях і сприйняттях (просторово-часові параметри рухів). Вони викликали у дітей інтерес до занять, впливали на краще засвоєння рухів, на розвиток сенсомоторики, рухових якостей. Активні дії з предметами в процесі виконання вправ сприяли пізнанню кольору, ваги, форми, якості матеріалу та інших властивостей предметів.

Усі вправи з предметами, у тій чи іншій мірі, потребували роботи пальців рук. Це активізувало діяльність аналізаторних систем, впливало на розвиток мовлення, на інтелектуальний розвиток у цілому. Удосконалення координації рухів пальців важливе не тільки у дитячому садку, а і в навчальній діяльності в школі (Пасічник, 2017). При виконанні вправ з предметами вирішувались і виховні завдання: діти привчались охайно, обережно поводитися з ними, організовано й швидко брати і класти їх на місце, допомагати вихователю в їх підготовці.

Демонстрація вправи подавалася вихователем дзеркально. Образ, який пропонувався, був знайомий дітям. Виконуючи вправу, ми намагалися бути якомога виразнішими, щоб спонукати дітей краще передавати характер руху.

Важливе значення в корекційній роботі з дітьми із ЗПР мали коригуючі вправи (артикуляційні, масажні, на дрібну і грубу моторику, на координацію, вправи з асинхронної гімнастики, а також заспокійливі вправи), які ми застосовували переважно в підготовчій частині заняття.

Коригуючі вправи були спрямовані на корекцію певних порушень психофізичного розвитку. Їх можна використовувати як на заняттях з фізичного виховання, так і під час інших занять з дітьми.

Особливу увагу ми приділяли вправам, спрямованим на розвиток дрібної моторики у дітей із затримкою психічного розвитку. Формування рухів кисті тісно пов'язане з дозріванням рухового апарату, розвитком зорового та слухового аналізатора, орієнтацією в просторі та іншими складними психічними функціями (Пасічник, 2017). Тому нами підбиралися такі вправи, які спонукали цілеспрямовано використовувати руки та пальці.

Дрібномоторні вправи вмещували такі основні навчальні завдання:

- контролюючий рух рук та пальців.
- самостійне хапання рукою.
- цілеспрямоване оперування предметами.
- координоване використання рук.

Основна частина заняття була присвячена безпосередньо навчанню необхідним руховим діям, згідно змісту програмного матеріалу занять з фізичного виховання, естафетам, рухливим іграм та ігровим вправам з основних рухів, на розвиток психічних процесів, психомоторних порушень у дітей.

Ми намагалися, щоб окрім основного впливу, вправа, яка вивчається, вдосконалювала і координацію рухів. Важливе значення в психомоторному розвитку надавалося координаційним здібностям. Так, виконання більшості вправ ускладнювались за рахунок зміни просторових характеристик рухів (з різних вихідних положень). Комплекси вправ виконувались дітьми на гімнастичній лаві, стінці, стільцях, колоді та ін. З метою кращого усвідомлення виконання вправ дітьми, ми звертали увагу на поєднання кінестетичних, зорових, слухових, тактильних відчуттів зі знаннями про засоби виконання рухової дії, що надавало великого корекційно-розвивального впливу на функції центрального рухового аналізатора. У результаті даного поєднання у дітей формувалося розуміння характеристик рухової дії, як напрямок, амплітуда, темп, ритм.

Активно використовувався такий методичний прийом, як попередній вербальний супровід рухової дії, яка буде виконуватись. На думку деяких авторів, такий підхід сприяє кращому усвідомленню дітьми рухової дії, а також долає мовленнєві порушення у дітей із ЗПР (Каплунович, 2004).

Враховуючи властиве їм наслідування, ми широко застосовували на заняттях аналогії і асоціації, використовуючи при цьому знайомі дітям назви предметів, тварин, птахів, рослин, персонажів казок, явищ природи тощо, що активно сприяло розвитку пізнавальної діяльності цих дітей.

Основну увагу в розвитку рухових якостей дітей із ЗПР ми приділяли вихованню швидкісних, швидкісно-силових здібностей і спритності. Регулярні додаткові фізичні навантаження, які розвивають дані якості, ми розглядали не тільки як засіб всебічного фізичного розвитку, але і як засіб корекції дефектів центральної нервової системи, тому що вони тісно пов'язані з рухливістю нервових процесів аналітико-синтетичної діяльності. Розвитку координації рухів, швидкості та швидкісно-силових здібностей сприяли використання спеціальних ігрових вправ, естафет та ігор, деякі з них поєднували у собі не тільки розвиток даних здібностей, але і психічних функцій дитини: уваги, пам'яті, мислення, уяви.

Протягом усього заняття ми активно використовували ігровий метод навчання, який виявлявся у створенні спеціальних ігрових ситуацій. Відомо, що в дошкільному віці розвиток рухів відбувається в ігровій

діяльності, яка є ведучою у психічному розвитку дошкільника (Каплунович, 2004; Маценко, 2008). Тому важливе місце в нашій корекційно-виховній роботі займали блоки рухливих ігор, на які відводилося до 50% часу всього заняття. Їм був властивий творчий характер, заснований на азарті, руховому досвіді та точному дотриманні правил. У процесі гри діти навчились відчувати часові, просторові та динамічні параметри рухів. Під час ігрової діяльності у дітей із ЗПР ефективніше формувались зв'язки між системою аналізаторів (зоровими, слуховими, руховими, тактильними), що має велике значення для розвитку просторової уяви, координації рухів.

В ігрових вправах ми використовували різноманітний інвентар з метою корекційного впливу на психофізичний розвиток дитини. Впровадження в корекційний процес ігрових вправ з предметами сприяло розвитку дрібної моторики пальців рук, що позначалося на стані координації рухів руки взагалі, яка серед інших рухових функцій має особливе значення в розвитку вищої нервової діяльності дитини (Круцевич, Воробйов, Безверхня, 2011; Пасічник, 2017; Пилюк, 2009).

У сучасній педагогіці відомо, що гра, забава з м'ячем удосконалює у дитини гносеологічні якості, підвищує емоційність та зацікавленість руховою активністю, збільшує ефективність систем навчання та виховання (Маценко, 2008). Ми використовували такі вправи, як: котіння м'яча прямо по лінії, через «ворота», крізь перешкоди, по колу, у слаломі навколо маркування або прямо до наміченої цілі та інші. Ці вправи сприяли розвитку дрібної моторики руки, вони є доступними і цікавими для дітей цього віку, а також дають можливість використовувати їх для виховної мети.

Враховуючи те, що сприйняття простору походить із взаємодії різних аналізаторних систем, ми вважали за необхідне розвиток функції кожного з аналізаторів. Так, на заняттях активно використовувались вправи з об'ємними предметами під музичний та мовний супровід, різні еталони, схеми, різні орієнтири, рухомі і нерухомі цілі.

Ми часто проводили на заняттях ігри, які були спрямовані на розвиток властивостей вищої нервової діяльності, а саме: ігри на швидкість переключення нервової системи і здатності до диференційованого гальмування (ігри та вправи на швидкодію), на рівновагу, на дрібну моторику, на відтворення і збереження заданого ритму. Вище зазначені вправи та ігри включають рухові дії: біг, стрибки, метання, ловлю, що дозволило активно впливати і на загальну моторику дітей.

У частини дітей із ЗПР спостерігались супровідні мовленнєві порушення, тому в своїх заняттях ми велику увагу звертали на ігри, які

окрім вирішення основної мети, сприяли розвитку мовлення за допомогою віршів та іншого речитативу. Такі ігрові завдання виявлялись досить ефективними для дітей з мовленнєвими дефектами.

Інший ігровий блок був спрямований безпосередньо на розвиток психічних якостей у дітей із ЗПР. Вони потребували вигадування рухів самими дітьми, імітації рухів тварин, предметів та ін. Збільшенню асоціативних зв'язків сприяли різноманітні ігри - «Малюнок», «Пора року», «Пташки», «Розумний м'яч» та інші, які активізували мовну активність дитини, сприяли формуванню словникового запасу.

У процесі корекційної роботи з дітьми із ЗПР нами ефективно використовувались наочно-предметне і наочно-образне мислення, зорова пам'ять (показ із поясненням, імітація, спеціальні наочні орієнтири).

Зміст роботи з формування мислення у дітей був спрямований на розвиток орієнтовно-пізнавальної діяльності, на взаємозв'язок між основними компонентами діяльності мислення: дії, слова, образу.

Розвиток мислення в дошкільному віці пов'язаний з практичними діями дитини, сприйняттям властивостей і відношень предметів оточуючого середовища. Отже, на заняттях з фізичної культури ми застосовували, разом з предметними діями, і уявлення про їх фізичні властивості, застосування в навколишньому середовищі, розширювали словниковий запас дітей. Поєднання уявлення дитини про предмет чи явище з конкретною дією, допомагало закріпити в уяві образи цих предметів чи явищ, їх властивості і відносини, робило їх більш чіткими та узагальненими.

Заклучна частина заняття забезпечувала дитині поступовий перехід від збудженого стану до відносно спокійного, давала можливість долучитись до іншого виду діяльності. Це досягалося за рахунок проведення вправ на відновлення дихання, на увагу, тобто таких вправ, що заспокоювали нервову систему. Після проведення різноманітних ігор та ігрових вправ в основній частині заняття, що викликали у дітей емоційну радість, ми застосовували заспокійливі ігри та вправи, які супроводжувались повільною музикою і навчали дітей саморегуляції.

При проведенні психом'язових тренувань, особливо в заключній частині заняття, ми намагались зберігати почуття міри, щоб не затягувати відпочинок і «дозувати» навіювання. Закінчувались заняття спокійною ходьбою з елементами дихальних вправ.

На початку та в кінці заняття ми використовували такий методичний прийом, як розповідь дітьми про виконані ними дії, або ті вправи та ігри, які будуть виконуватись, що досягалося шляхом відповідних запитань до

дітей («Які вправи ми виконували на занятті?», «В яку гру ми з вами сьогодні грали?» «Які кольори ми з вами складали в гри?» тощо). Завдяки такому аналізу діти із ЗПР краще запам'ятовували вправи та ігри, аналізували виконані дії, розвивали пізнавальні процеси, а також долали мовленнєві порушення, які у них зустрічаються досить часто.

Ми намагались постійно створювати у дітей позитивне емоційне ставлення до запропонованої діяльності, використовували похвалу та винагороду, вживали методи заохочування (схвалення), що стимулювало діяльність дитини, піднімало її настрій, підтримувало впевненість в успішності виконання вправи.

Розподіл матеріалу занять, крім вирішення основних завдань фізичного виховання, спирався на облік питань, які пов'язані з розвитком пізнавальної діяльності дошкільників із затримкою психічного розвитку (з урахуванням інтелектуального розвитку дитини). Розвиток відповідних знань та уявлень на заняттях з фізичного виховання з дітьми із ЗПР базувався на змісті спеціальних навчальних занять, які були передбачені програмою дитячого закладу і відбувався паралельно проходженню програмного матеріалу. Це сприяло закріпленню вивченого матеріалу і відповідало принципу не ізольованого педагогічного впливу, а системі впливів на навчання дитини, що об'єднує в собі різні навчальні предмети, кожен з яких має своє корекційне значення у розумовому розвитку дитини.

Висновки. Таким чином, теоретично обгрунтовано зміст методики проведення занять з фізичної культури з дітьми старшого дошкільного віку із затримкою психічного розвитку. Було визначено мету, завдання, методи, методичні прийоми, засоби фізичного виховання та напрямки їх реалізації на заняттях з фізичної культури з метою корекції психофізичного розвитку та фізичної підготовленості дітей із ЗПР.

Перспективи подальших наукових розвідок. Проведене експериментальне дослідження не вичерпало розгляд всіх аспектів проблеми корекції психофізичного розвитку дітей старшого дошкільного віку із ЗПР. Перспективи подальших наукових розвідок ми вбачаємо у пошуках та вдосконаленні методів фізичного виховання, вивчення психолого-педагогічних умов діяльності дітей із ЗПР розвитку на більш ранніх вікових етапах.

ЛІТЕРАТУРА

Бабкина, Н.В. (2005). *Оценка психологической готовности детей к школе: пособие для психологов и специалистов коррекционно-развивающего обучения*. Москва: Айрис-Пресс. (Babkina N.V. (2005). *Assessment of psychological readiness of*

- children for school: a guide for psychologists and specialists in correctional and developmental education*. Moscow: Iris-Press).
- Банникова, Т.А. (2004). Програма виховання дітей 5–6 років з затримкою психического розвитку. *Теорія і практика фізической культури*, 8, 58–59. (Bannikova, T.A. (2004). The program of education of children of 5-6 years with a delay of mental development. *Theory and practice of physical culture*, 8, 58–59.)
- Бородулина, С.Ю. (2004). *Коррекционная педагогика: психолого-педагогическая коррекция отклонений в развитии и поведении школьников*. Ростов-на-Дону: «Феникс». (Borodulina, S.Y. (2004). *Correctional pedagogy: psychological and pedagogical correction of deviations in the development and behavior of schoolchildren*. Rostov-on-Don: «Phoenix».)
- Трикоз, С.В., Блеч, Г.О. (2018). *Дитина з порушеннями інтелектуального розвитку*. Харків: Вид-во «Ранок», ВГ «Кенгур». (Trikoz, S.V., Bleach, G.O. (2018). *A child with intellectual disabilities*. Kharkiv: Ranok Publishing House, Kangaroo Publishing House).
- Инденбаум, Е.Н. (2005). Практика применения функционально-уровневого подхода в организации обучения детей с ЗПР. *Дефектология*, 4, 41 – 54. (Indenbaum, E.N. (2005). Practice of application of the functional-level approach in the organization of training of children with ZPR. *Defectology*, 4, 41 - 54).
- Каплунович, И.Я. (2004). Структуры и основные этапы развития образного мышления в дошкольном детстве. *Вопросы психологии*, 5, 44 – 56. (Kaplunovich, I.Y. (2004). Structures and main stages of development of figurative thinking in preschool childhood. *Questions of psychology*, 5, 44 - 56).
- Коцур, Н.І. (2010). *Основи педіатрії і гігієни дітей раннього та дошкільного віку : навчальний посібник*. Чернівці. (Kotsur, N.I. (2010). *Fundamentals of pediatrics and hygiene of children of early and preschool age: a textbook*. Chernivtsi.)
- Круцевич, Т.Ю., Воробйов, М.І., Безверхня, Г.В. (2011). *Контроль у фізичному вихованні дітей, підлітків і молоді: навчальний посібник*. Київ: Олімп. л-ра. (Krutsevich, T.Y. Vorobiev, M.I., Topless, G.V. (2011). *Control in the physical education of children, adolescents and youth: a textbook*. Kyiv: Olympus. l-ra).
- Лист МОН Від № 1/9-456 «Щодо організації фізкультурно-оздоровчої роботи у дошкільних навчальних закладах» (2016) (Letter of the Ministry of Education and Science From № 1 / 9-456 «On the organization of physical culture and health work in preschool educational institutions» (2016)).
- Маценко, В. Ф. (2008). *Психологія пізнавальних процесів: Навч. посіб.* Київ: Главник. (Matsenko, V.F. (2008). *Psychology of cognitive processes: Textbook*. - Kyiv: Glavnik).
- Миронова, С., Бахмат, Н. (2020). Особливості монологічного мовлення молодших школярів із інтелектуальними порушеннями. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 5-6, 3-12. (Myronova, S., Bakhmat, N. (2020). Features of monologue speech of junior schoolchildren with intellectual disabilities. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 5-6, 3-12).
- Пасічник, В. (2017). Специфічні принципи фізичного виховання дітей дошкільного віку в умовах інклюзивної освіти. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*, 4, 203-208. (Pasichnyk, V. (2017). Specific principles of physical education of preschool children in the conditions of inclusive education. *Physical culture, sports and health of the nation*, 4, 203-208).
- Пилук, Н.В. (2009). Оздоровча робота у спеціалізованому дошкільному закладі як засіб соціальної адаптації дітей з особливими потребами. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*, 6(8), 17–18. (Pylyuk, N.V. (2009). Health work in a specialized preschool institution as a means of

social adaptation of children with special needs. *Actual problems of education and upbringing of people with special needs*, 6(8), 17–18).

Подольчанчук, І.С., Осіпчук, І.О., Ригун, М.Г., Павлюк, Т.Т. (2019). Фізична реабілітація дітей із затримкою психічного розвитку. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 15 «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)»*: зб. наук. праць. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 3 (111), 141-148 (Podolyanchuk, I.S., Osipchuk, I.O., Rigun, M.G., Pavlyuk, T.T. (2019). Physical rehabilitation of children with mental retardation. *Scientific journal of the National Pedagogical University named after MP Драгоманова. Series 15 «Scientific and pedagogical problems of physical culture (physical culture and sports)»*: Coll. Science. wash. Kyiv: MPU Publishing House. Dragomanova, 3 (111), 141-148).

Tsai, E.H., Fung, L. (2009). *Parents experiences and decisions on inclusive sport participation of their children with intellectual disabilities*. Adapt. Phys. Activ. Q. (Цай Є.Х. (2009). *Досвід батьків та рішення щодо інклюзивного заняття спортом своїх дітей з порушеннями інтелекту*. Адаптуватися. Фіз. Активний. Я.).

РЕЗЮМЕ

Коваленко Ольга, Гвоздецкая Светлана. Методика проведення занять по фізической культурі с детьми старшого дошкільного візросту с задержкой психического розвитку.

Разработана методика занятий по физической культуре, которая направлена на коррекцию физического, психического развития и физической подготовленности детей старшего дошкольного возраста с задержкой психического развития. Методы исследования: теоретический анализ и обобщение научно-методической литературы, систематизация эмпирических и теоретических данных, психолого-педагогические наблюдения, беседы с воспитателями, психологами, дефектологами. Перспективу дальнейших исследований мы видим в поиске и совершенствовании методов физического воспитания, изучении психолого-педагогических условий деятельности детей с задержкой психического развития.

Ключевые слова: методика, занятия по физической культуре, дошкольный возраст, задержка психического развития, коррекция, физические упражнения, психическое состояние, физическая подготовленность.

SUMMARY

Kovalenko Olha, Gvozdetska Svitlana. Methods of conducting physical education classes with older preschool children with mental retardation.

The article reveals the features of the method of conducting physical education classes with older preschool children with mental retardation.

The aim of the study is to develop a methodology for physical education classes aimed at correcting the physical and mental development and physical preparedness of older preschool children with mental retardation.

To achieve this goal, the following research methods were used: theoretical analysis and generalization of scientific and methodological literature on research issues, systematization of empirical and theoretical data, psychological and pedagogical observations, conversations with educators, psychologists and disability specialists.

Based on the justification of the main directions of correctional work, principles, special methodological techniques and complexes of corrective and game exercises, individual blocks of games and relay races, a methodology of correctional physical education classes for older preschool children with mental retardation has been developed, it is aimed at correcting such mental processes as sensation, perception, memory, thinking, imagination,

attention, speech, the development of fine motor skills, physical qualities, as well as functions of analyzer systems.

Thus, the content of the methodology for conducting correctional physical education classes for older preschool children with mental retardation is theoretically justified, pedagogical conditions and methods of their implementation in physical education classes are determined, and the specifics of practical use of physical education tools for the development of mental processes and psychophysical qualities are revealed.

The conducted experimental study did not remove the consideration of all aspects of the problem of correction of psychophysical development of older preschool children with MR. We see the prospect of further investigation in the search and improvement of methods of physical education, the study of psychological and pedagogical conditions of activity in relation to children with mental retardation at earlier age stages.

Key words: methodology, physical education classes, preschool age, mental retardation, correction, physical exercises, mental state, physical preparedness.

УДК 327.7:343.

Катерина Кулава

Харківська гуманітарно-педагогічна академія

ORCID ID 0000-0002-5315-1828

DOI

РОЗВИТОК ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Україна є країною походження, транзиту та призначення у торгівлі чоловіками, жінками та дітьми. Зростає також проблема внутрішньої торгівлі людьми. За даними дослідження, проведеного на замовлення МОМ, з 1991 року понад 260 000 українців постраждали від торгівлі людьми, що робить Україну однією з основних країн походження постраждалих від сучасного рабства в Європі.

У зв'язку зі складним економічним становищем в країні, багато українських громадян, прагнучи отримати високооплачувану роботу, виїжджають за кордон. При цьому навіть не підозрюють про те, що легально влаштуватися в більшості країн Європи вкрай непросто. Безпечно зробити це можна через державні центри зайнятості або звернувшись до консульської установи країни призначення. Проте, частіше за все, люди покладаються на послуги напівлегальних посередників, які беруть на себе оформлення документів. В результаті чого, відсутність належних знань про відповідальність за нелегальне перебування в країні або нелегальну працю робить трудових мігрантів уразливими для торговців людьми.

Ключові слова: торгівля людьми, Національний механізм взаємодії суб'єктів, Мінсоцполітика, ратифікація, державна політика у сфері протидії торгівлі людьми.

Постановка проблеми. Перед Україною постала проблема, яка стосується вербування громадян України та втягнення у злочинну діяльність із перевезення та розповсюдження наркотичних речовин на території іноземних країн (Російська Федерація, Королівство Таїланд, Грецька Республіка тощо). На сьогоднішній день до правоохоронних органів звернулося більше 300 родичів ув'язнених осіб із заявами про визнання постраждалих осіб потерпілими.